

JIMMUEL C. NAVAL

Si Jimmuel C. Naval ay isang premyadong kuwentista at nakapaglathala ng dalawang antolohiya ng maikling kuwento. Kasalukuyang nagtuturo ng wika, Rizal, at malikhaing pagsulat sa Departamento ng Filipino at Panitikan ng Pilipinas sa Unibersidad ng Pilipinas - Diliman.

ANG KUWENTO NG KAFIR*

Muli, ilang buwan din siyang nakatulog at gumising. Pero ngayo'y gising na gising na ang Kafir nang umagang iyon. Madilim pa subalit natatanaw na niya sa silangan mula sa tirahang puno ang madilaw na noo ng araw. Sino na naman kaya ang bisita niya sa ibaba. Mula nang angkinin niya ang punong Balete sa tabing ilog na iyon sa di niya matandaang panahon, naging largabista na siya ng nayon. Bagama't di naman niya iniuulat sa mga katutubo o maging sa umalohokan ng lugar ang pagdating ng kung sino-sinong bisita dahil hindi siya nakikita ng mga ito, batid na rin nila ang mga nagaganap sa paligid mula nang dumami ang mga katutubo sa lupang sumilang mula sa dating puro katubigan. Nabatid na rin marahil ng mga katutubo ang layunin ng mga ito kung bakit sila dumatal sa nayon. Pero higit na detalyado ang alam ng Kafir na matagal na sa itaas ng puno at di na lumisan mula nang nadaig ang apoy sa pusod ng mundo. Narinig niya lahat. Nasubaybayan ang kasaysayan ng lugar hanggang sa makarating siya sa palagay niya ay makabagong mundo na hindi man lang pinanawan ng katandaan. Kung maikukuwento sana ng Kafir sa mga katutubo, na sa tuwing hihithit siya ng sigarilyong sanga ng almasiga at ibubuga mula sa tuktok ng puno ay pirming

may bisitang dumarating, sana napaghandaan ng mga lalang sa lupa ang mga dumaratal sa pampang. Sa tuwi namang bababa siya sa puno para makipaglaro sa mga bata, nagpapanakbuhan ang mga bisitang lalang na animo'y nakikita siya at nahintatakatan.

“Buenas Dias, Senyorita!” Dinig ng Kafir sa itaas matapos humithit ng sigarilyong malaking sanga ng almasiga. Ano raw, sa loob-loob ng Kafir. Bago ngang bisita at may dala-dala pang kahoy na may krokis sa dulo. Mayroon ding iwinawagayway na telang pula. Nang tumingin sa timog ang Kafir, marami pang nagdadatingan na nakasakay sa kabayo. Makulay at nagkikislapang parang sikat ng araw ang kanilang kasuotan. Humithit pa ng isa ang Kafir. Pagkatapos ay unti-unti nang nakatulog ang higanteng maligno. Gabi ang kaniyang umaga at ang bawat pagtulog niya ay katumbas ng isa hanggang sampung dekada depende sa kondisyon ng kaniyang pagkahimbing. Maraming araw at buwan siyang nagigising at muling natutulog. Bisyo na niya ang magsindi ng sigarilyong kahoy pagkagising at ihi sa mga ugat ng puno. Pero walang nakakikita sa kaniya na sinomang lalang maliban sa ilang bata na may natatanging kakayahang gumawa ng mabuti sa kapuwa at sa banwa. Halos lahat ng karanasan niya sa mga bata ay hindi pakinabang ng sinoman kaya marami ay takot at naihi sa salawal kapag binabanggit ang kaniyang pangalan na nakatira sa punong malaki sa gitna ng liwasan.

Pero minsan isang araw, nasaksihan niya ang pagbitay sa tatlong alagad ng malaking simbahan. Malapit lamang ito sa tirahan niyang puno. Kung tutuusin, ilang sundalo ang nagsi-siesta sa paanan ng puno bago gawin ang hatol na kamatayan. May ilan ding bata ang umakyat sa puno upang mapanood ang pagpatay sa tatlong alagad kasama ang isang batang indio na nagtitinda ng baston at pamaypay sa liwasan. Ang batang lalaki na ito ang napansin ng Kafir na mukhang nakakita sa kaniya nang malungkot na araw na iyon. Dahil nang bumagsak ang upos ng sigarilyo ng higante at tumama sa balikat ng bata, bigla itong tumingala at nagtakip ng ilong sabay tingin sa malaking sangang inuupuan ng Kafir. Subalit matapos ang pagpatay, nag-uwian na ang mga katutubo mula sa liwasan. Pero may isang binata ang naiwan na animo'y tuliro at lungkot na lungkot sa nasaksihan. Matagal niyang tinitigan ang aparatong umipit sa ulo ng tatlong alagad na

parang kilala ang mga namatay. Maya-maya pa, may tumawag sa binatilyo. “Kuya!” Tumakbo ito papalapit sa tinawag at may dalang saranggola. Niyakap niya ang kuya sa beywang. Matalim ang mata ng batang yumakap na animo’y nanlilisik. Inilibot niya ang paningin sa paligid hanggang sa magawi sa puno ng Balete na kinaroroonan ng Kafir. Mabilis ang reaksyon nito na parang may nakitang kakaibang lalang. Agad niyang niyaya ang kuya papalayo papuntang hilaga subalit hindi inalisan ng tingin ang kung anong nakita sa itaas ng puno. Umaga nang maganap ang maramihang pagpatay sa liwasan. Mabuti’t napanood pa ito ng Kafir bago siya nakatulog muli.

Muli, ilang araw siyang nakatulog. Isang madaling araw nang muling naalimpungatan ang Kafir dahil sa malakas na pagtunog ng tambol. Dati na naman niya itong naririnig sa liwasang kinaroroonan ng tirahan niyang puno subalit kakaiba ang umagang iyon. Hinawi niya ang mga dahon upang makita ang magaganap sa di kalayuan. May mga pulutong ng sundalo. Ang iba ay nagmamartsa sa saliw ng tambol. Nang tumingin sa bahaging timog ang Kafir, isang grupo ng sundalo ang papalapit. Parang may inaakay silang tao pero may naunang isang alagad ng simbahan. Nang malapit na sa may puno ang mga naglalakad, nakilala ng Kafir ang mamang akay-akay habang nakagapos ang kamay. Siya yung bata na tumitig sa Kafir nang matalim matapos bitayin ang tatlong alagad ng simbahan. Pero nasaan ang isang batang indio na nagbebenta ng baston at pamaypay? Humithit ng sigarilyong kahoy ang Kafir na siyang lumikha ng malaking liwanag sa itaas ng puno. Dahil madilim pa nang umagang iyon napansin ng mamang nakagapos ang pulang baga mula sa sigarilyo ng Kafir. At sa pangalawang pagkakataon nakita niya ang Kafir sa puno. Tinitigan niya ito ng tinging nagpapaalam. Papatulog na ang Kafir nang makarinig siya ng ilang putok kasabay ng sigawan. “Viva España!” “Viva!”

Nakatulog uli ang Kafir at nagising, pero isang oras lamang ito. Ilang pagsabog ang narinig ng Kafir mula sa dagat. Nang umakyat siya sa ituktok ng puno, isang barko ang natanaw niyang naglalagablab. Pero tatlo pa ang papalapit na sa pampang. Nang magbabaan ang mga sundalong sakay nito, agad silang nagtinding ng isang mahabang kahoy at sinabitan ng isang telang kulay asul, pula, at puti na may larawan ng ilang bituin. Nang magsimulang tumugtog ang banda ng musikong sumunod na bumaba mula

sa barko, parang idinuyan ang Kafir at nakatulog ito kaagad.

Muli, ilang araw siyang nakatulog at muling gumising. Isang mestisong mama ang nakita niya na nakasuot ng amerikana na tila nanunumpa sa harapan ng isang malaking gusali na tanaw mula sa kaniyang tirahang puno. Matapos ang panunumpa sa likod ng pamilyar na tela na kulay asul, pula, at puti na may larawan ng ilang bituin, isang malakas na pagmumura ang narinig sa mikropono. “Puñeta! Donde esta mi boligrafo!” Pagkatapos nito, inihit ng pag-ubo ang mamang nanumpa na animo’y mamamatay na sa kauubo. Mula noon ay sinubukan ng Kafir na huwag munang matulog tuwing araw. Gising siya buong araw na iyon habang naninigarilyong walang patlang. Ala-una ng tanghali nang makarinig siya ng mga ugong sa itaas. Tumingala siya upang hanapin kung saan nagmumula ang ugong na iyon. Sinubukan niyang tumayo mula sa ituktok ng puno. Hindi pa man siya nakatitinding ay isang mainit na bagay ang kaniyang nasalo mula sa isang bagay na lumilipad. Agad itong nagliyab subalit mabilis ding naitapon ng Kafir bago sumabog. Sunod-sunod ang pagbagsak ng mainit na bagay sa iba’t ibang gusali kabilang ang gusaling pinanumpaang mamang naka-amerikana kahapon. Nagkaroon ng kaunting takot ang Kafir kaya mabilis siyang bumaba sa daan taon nang tinitirahang puno sa lugar na iyon sa liwasan. Nang makatuntong sa lupa, nagsimula siyang humakbang papalayo sa puno. Nakakatatlong hakbang pa lamang siya nang isang nakayayanig na pagsabog kaniyang narinig. Nahati sa gitna ang punong tirahan ng Kafir. Bagama’t inisip na balikan ang matagal nang tahanan, pinili niyang humakbang papalayo sa takot na baka makatulog siya sa daan dahil isang araw na siyang hindi natutulog.

Lumipas ang tatlong araw nang maalimpungatan ang Kafir. Isang puno pala ang kaniyang inakyat nang umalis siya sa liwasan. Isa itong puno ng acacia sa harapan ng isang papahabang malaking bahay pagkatawid lamang ng malaking ilog. Marami siyang nakikitang gusali rito kung saan labas-masok ang mga bata at kabataang pare-pareho ang kasuotan. Sa bandang silangan, tanaw niya ang binanggit kanina na parang palasyo. Puno ito ng mga guwardiya na parang mahalagang tao ang nakatira. Sa buong gabing gising ang Kafir, kailangan niya ng sigarilyong hihithitin upang manatili ang kaniyang huwiso sa buong magdamag. Sinubukan niyang bumakli ng isang

agad

tuyong sanga sa bago niyang punong tirahan. Subalit di pa gaano katanda ang puno bagama't malaki ito. Puro sariwa ang mga sanga na hindi kaagad magdadaig kapag isinalang sa apoy. Isang putol na lumang poste sa ibaba ang nakita niyang nakahapay. Mukhang pinagpalitan na ito ng isang bago na katatayo lamang. Agad niya itong binunot at hinatak ang mga lumang kawad ng kuryenteng nakagapos dito. Dahil sa komosyong nilikha sa kaniyang pagbaba mula sa puno, ilang grupo ng kabataan na nag-uumpukan sa di kalayuung kalye ang napaligon na parang may naramdamang malaking yabag. Palibhasa'y papadilim na, hindi nila nakita ang Kafir nang bumaba ito ng puno, maliban sa isang babaeng mahaba ang buhok at maikli ang palda. Tinitigan siya nang mabuti ng babae nang lumapit ito sa siga na nagdadaig sa gitna ng mga kabataan para sindihan ang posteng gagawing sigarilyo. Matagal itong tumayo sa harapan ng siga dahil matagal bago nagbaga ang kalahating poste. Dahil ang estudyanteng babae lamang ang nakakikita sa Kafir, tulala itong di makapagsalita kaya pinansin ito ng mga kasamahang estudyante.

“Lorena, ano bang nangyayari sa 'yo? Sino ba ng tinitingnan mo sa siga? Para kang nakakita ng kapre. Hindi pa tayo tapos sa talakayan natin. May malaki tayong pagkilos bukas at dapat handa ang mga kasama sa posibilidad na magaganap dito sa Mendiola. Hindi dapat maulit ang naganap sa Plaza Miranda.” Nang marinig ng isang estudyante ang salitang kapre, tumayo ito at parang biglang nabalisa. Agad isinuot ang kaniyang sandalyas at nagpaalam na ihi. Sinabihan siya ni Lorena na mag-ingat dahil maraming Metrocom na nagmamanman sa kanila. Sa totoo lang, ang gusto niya sanang sabihin ay mag-ingat sa kapre. Pero baka lalong mapaihi sa salawal ang estudyante, at saka mukhang mabait ang kapre na kasalukuyan niyang nakikita.

Nakaakyat na sa puno ang Kafir nang marinig sa ibaba ang awitan ng mga kabataan at estudyante. Sumilip sandali ang Kafir sa ibaba upang tingnan ang pinangmulan ng ingay. Pero iba ang nakita ng higante. Nagpipintura sila sa mga karatula at lumang diyaryo. May mga salita at pariralang isinulat gamit ang pinturang pula: “Itaas ang sahod ng manggagawa!,” “Imperyalismo, Ibagsak!,” “MARCOS, HITLER, DIKTADOR, TUTA!”

Gustong matulog ng Kafir nang gabing iyon para gising siya kinabukasan at mapanood ang sinasabi ng mga kabataan na malaking pagkilos. Pero baka hindi siya antukin dahil gabi nga ang kaniyang araw. At saka baka magising na siya sa ibang panahon at hindi na mapanood ang inaabangan. Matapos mapangalahating hithitin ang sigarilyong poste, kailangan niya muling bumaba ng puno para maghanap ulit ng reserbang hihithitin. Pero natatakot siya na may mga bagong bisitang darating at sasama sa mga kabataan at estudyante sa ibaba. Tiyak na may isang makakikita sa kaniya o maaaring lahat na sila na galing sa kanayunan ng Gitnang Luzon at Timog Katagalugan. Dahil maaaring may mga kabataan dito na may kakayahang gumawa ng mabuti sa kapuwa at sa banwa. Malinaw ito sa mensahe ng kanilang mga inaawit at mga salitang ipinipinta nila sa mga pader at karatula. Pero hindi na nga bumaba ang Kafir. Nakuntento na lamang siya sa usapan at awitan ng mga kabataan sa ibaba sa harap ng naglalagablab na siga. Dahil sa mga narinig niya, parang oyayi itong naghele sa Kafir. Pero pinaglabanan niya ang antok.

Mag-a-alas singko na ng umaga nang marinig ang daluyong ng mas maraming kabataan at estudyante. May mga dala silang plakard at sumisigaw nang paulit-ulit. Pero higit na mas marami ang mga militar na nasa palibot ng palasyo. Kagabi pa sila rito at dala-dala ng mga nasa unang hanay ang kalasag na ratan at panghampas na batuta. Armado ng baril ang ikalawang hanay. Samantala, kitang-kitang ng Kafir ang paparating pa na mga estudyante mula sa sangandaan sa paanan ng isang tulay na tila lulusob sa lugar ng punong kinaroroonan ng Kafir. Pero hindi, mukhang sa palasyo sila patungo at sasamahan ang ilang grupong naroon na kagabi. Maingay sa paligid. Sigawan, tunog ng sirena, at mayroon ding tinig ng mga reporter na nag-uulat para sa radyo. Kulay pula ito. Kasuotan, plakard, at bandilang pula na patuloy na iwinawagayway. Habang patuloy na tumataas ang araw, gayon din ang tensiyon sa pagitan ng mga estudyante at militar na nakaharang sa kalye patungo sa palasyo. Nakikita itong lahat ng Kafir at mukhang muli na naman siyang kinakapitan ng kaba tulad nang naganap dati sa liwasan. Tanong ng Kafir sa sarili, bakit ba ang gulo-gulo ng mga lalang na tao? Kung naligayahan ang Kafir sa ipinakita ng talakayan at awitan kagabi ng mga kabataan, bakit ngayon ay parang nakikita niya at muling nauulit ang mga

nasaksihan niyang pangyayari sa islang ito na tinitirahan niya? Pero hindi naman siguro masasabugan ang punong tinitirahan niya upang maghanap muli ng iba?

Hapon na at maya-maya ay sasapit na ang dilim. Gising pa rin ang Kafir. Di yata siya makakatulog sa nakikita niya sa kalye ng Mendiola. Bagama't hindi napasok ang palasyo, nagkalat naman ang mga patay at sugatang mga estudyante. Tsinelas, sandalyas, sapatos, wasak na plakard, at punit na bandilang pula. Marahil, iniisip ng Kafir, hindi ganito ang kalat nang maglaro ang mga bata noong panahong wala pa ang mga sundalong nakasakay sa kabayo at may dalang banderang may korona at leon. Gayon din, noong panahon ng batang nagtitinda ng baston at pamaypay, lalo na noong panahon ng mga sundalong may bitbit na libro at may bandilang estralyado. Bawal maglaro sa lansangan noon, at sa halip ay itinuturo ang pagbabasa at pagsasaulo ng dala-dala nilang libro. Dapat sana'y itinulog na lang ng Kafir ang lahat para hindi na niya nasaksihan ang lahat at nang makarating siya sa ibang pang daigdig ng mga lalang.

Mukhang nagkakatotoo nga ang hiling ng Kafir. Agad siyang nakatulog nang marinig niya ang sunod-sunod pang putok sa kalsadang nagkalat ang bala at patak ng dugo. Dalawang araw siyang nakatulog. Isang pamilyar na eksena ang kaniyang nasaksihan sa paanan ng punong acacia nang siya ay magising. Nauulit yata ang kinatulugan niyang pangyayari. Isang karagatan ng tao ang papalusob sa palasyo nang gabing iyon. Pero sa pagkakataong ito, mangilan-ngilang estudyante at kabataan ang kanyang nakita. Karamiha'y batak ang katawan at sunog ang balat. Bumaba siya para maghanap ng siga na pagsisindihan ng natira niyang posteng sigarilyo. Walang nakita kahit maliit na apoy ang Kafir. Sinagasaan siya ng mga taong palusob sa palasyo. Tumagos ang lahat sa kaniyang binti at ni isa sa kanila'y di nakita o nasaling man lang ang higanteng maligno. Sino ang mga lumulusob na ito, sa loob-loob niya. Nasaan na ang estudyanteng babae na nakakita sa kaniya at iba pa nilang kasama? Maaaring tumanda na sila ngayon, pero nagbago na kaya ang kanilang paniniwala at ideolohiya? Muli siyang umakyat sa puno upang tingnan sa bandang silangan ang nagaganap sa palasyo. Napasok na nga. Subalit nasaan kaya ang nakatira sa loob? Bumaling siya sa kanluran, doon niya nakita ang mga pamilyar na mukha ng

dating mga kabataan. Tumanda na ang kanilang mukha pero may mensahe pa rin sila na nakasulat na ngayon sa isang puting tela. Kulay pula pa rin ang panletra. Hindi sila natitinag sa sangandaang iyon, sa ibaba ng tulay na iyon habang ang karamihan ay gigil na gigil na makapasok sa palasyong matagal nang isinara sa mga lalang na tao.

Ilang sandali pa, ilang trak ng sundalo ang nagdatingan. Pinigil nila ang mga nagpipilit pa ring pumasok sa loob ng bakuran ng palasyo habang hinuhuli naman ang papalabas na may bitbit na kung ano-anong bagay na galing sa loob. May ilang buhat-buhat ang silya, larawang nakapinta, sako ng bigas, at larawan ng isang babaeng nakapusod ang buhok bagama't tinusok ang dalawang mata nito. Hindi maintindihan ng Kafir ang nagaganap. Ngayon niya lang ito nakita sa buong panahon niyang pananatili sa isla mula sa maraming pagtulog at paggising. Maya-maya pa, isang pang pamilyar na pangyayari ang nasaksihan ng Kafir. May umuugong sa himpapawid pero hindi ito katulad ng nakita niya sa liwasan noon na nagbabagsak ng bakal na sumasabog. Isang malaking tutubing banayad ang tunog ang bumaba sa likod ng palasyo. Naaliw ang Kafir dito lalo pa't may kumikislap itong ilaw na pula. Kaya bumaba siya ng punong acacia at tinungo ang likod ng palasyo. Matapos ang ilang minuto, muli itong lumipad at di inabot ng malaking kamay ng higante. Hindi na bumalik sa puno sa labas ng palasyo ang Kafir. Isang puno ng balete, na orihinal niyang tirahan na nasa tabi ng isang malapad na ilog, ang nakita ng Kafir at awtomatikong hinatak siya ng mga baging nito na parang nawawalang anak. Sa punong ito, hindi na kailangang maghanap ng sigarilyo. Dahil ito nga ang talagang tirahan ng Kafir, lagi't laging may nakatagong sigarilyo na almasiga sa punong ito. Buong magdamag na pinanood ng Kafir ang naganap sa looban ng palasyo. Dahil malaki ang mga bintana nito sa terasa, nasisilip niya ang nangyayari sa loob. Pamilyar siya sa nakita sa loob dahil mayroon din nito sa ilalim ng lupa ng mga lalang na kaniyang pinanggalingan. Mga ginto at pilak na nagkikintaban na nasa loob ng nakabukas na baul; mga kumukuti-kutitap na palamuti na nakakuwadro; at kaban-kabang salapi ng mga lalang na kulay ube at luntian. Pero bakit inilalagay sa malapad na kumot at pagkatapos ay ibubuhol, papasanin ng mga nakaunipormeng sundalo at isasakay sa naghihintay na bangka na nakaabang sa ilog. Maraming paghakot at pagbalik ng bangka ang naganap

agabro

hanggang sa makatulagan na muli ito ng Kafir.

Muli, ilang oras siyang nakatulog at nagising nang isang hapon. Papalubog na ang araw pero bakit puro dilaw ang nakikita niya sa paligid. Maraming halaman na may bulaklak na dilaw, at kulay dilaw rin ang pintura ng buong palasyo. Nang sumilip siya sa loob, dilaw rin ang kasuotan ng tila nagpupulong na mga lalang, lalo na ang nasa harapan na babaeng nakasalamin. Inihaba ng Kafir ang kaniyang leeg para higit na makita ang laman ng loob ng gusali. Subalit hindi nakaya ng sangang kinakapitan ng Kafir ang kaniyang bigat kung kaya bumagsak siya sa terasa ng palasyo. Malaking ingay ang idinulot nito dahil may mga nabasag na salamin. Pero wala ni isang nakarinig o nakaramdam ng paglagabog ng Kafir sa labas. Tanging ang babaeng nakadilaw na siyang nagsasalita sa pulong ang nakaramdam.

“Lumilindol ba Mr. Executive Secretary?” tanong niya sa katabi. “Parang may nabasag sa beranda ng hall na ito.” Nagtinginan ang lahat ng nasa pulong. Ang iba ay tumango na parang pigil ang pagtawa.

Lagi’t laging ganoon na lang ang nasasaksihan ng Kafir sa tuwing sumisilip siya sa loob. Nasisilaw sa dilaw, pero nang lumaon ay di na sa kulay na ito nasisilaw ang higanteng maligno kundi sa mga paring laging kabuntot ng babaeng nakadilaw. Halos araw-araw ay may misa sa palasyo kaya minsan nananatili na lamang ang Kafir sa puno at naninigarilyo habang pinapanood ang mga namamangka sa ilog.

Nang minsang naidlip ang Kafir, iba na ang tumatayong lider sa mga pulong. Nag-isip tuloy ng iba ang Kafir na baka kamag-anak niya ang bagong may-ari ng palasyo. Lagi kasi itong may supa-supang tabako na mabango ang aroma batay sa reaksiyon ng Kafir nang masinghot niya ang usok nito. Pero dahil lagi naman itong may kabuntot na ministro o pastor, nasilaw din ang higante sa mga asta nito at mga mensahe. Di tulad ng babaeng lider na nakadilaw, wala ni isang opisyal, bisita, at empleyado sa palasyo ang nakaramdam sa Kafir sa buong palasyo.

Pag-alis ng mamang nakatabako, mas lalong walang nakapansin sa Kafir sa lider na pumalit maging sa kaniyang mga empleyado. Sa totoo lang, kamuntik na ngang hindi ito makita ng Kafir. Umidlip lang siya sandali, at paggising, nasa paanan na ito ng punong balete at papasakay na ng bangka

habang nagpapaalam. Ang sumunod ay kinagiliwan ng Kafir. Siguro dahil akala niya, iisa ang kanilang nuno. Taong lalang ang sumunod na tumao sa palasyo at hindi ang inaakala ng Kafir na isang ansisit. Maliit kasi ito at may kalakihan ang ngipin sa harapan. Ang lider na ito ang pinakamatagal na tumira sa palasyo pero wala ni isa sa kaniyang mga kaalyado at mga bisita ang nakaramdam na may namumugad na kakaibang lalang sa likod ng palasyo. Ibig sabihin, mula pa noong panahon ng nakadilaw na babaeng tumira sa palasyo, wala pang lider ang may mabuting puso at may kakayahang maglingkod sa kapuwa at sa banwa.

Nang pumalit ang anak ng babaeng nakadilaw bilang bagong residente ng palasyo, malaki ang posibilidad na mayroon nang makapapansin sa Kafir. Marami kasi sa mga kasamahan nito ang malinis ang karanasan sa paglilingkod. Pero nang lumaon, lumabas ang kanilang pangil at kaliskis na kinainisan rin ng Kafir. Natural kasama ring kinainisan ang lider na lagi ring nakakamisidentro na kulay dilaw. Nang minsan kasing nag-oberba ang higante sa mga ginagawa ng lider sa mga pulong, pumosisyon pa rin siya sa tapat ng terasa upang makita ang loob ng palasyo. Pero sa pagkakataong ito, kumapit siya nang mabuti sa sanga upang hindi mahulog. Supa-supang niya ang kaniyang sigarilyo kaya mapapansin ng sinumang may malinis na puso ang baga ng kaniyang sigarilyo. Humihithit at bumubuga ang Kafir habang nakamasid sa loob. Ilang sandali pa, itinigil ng lider ang pulong at nagpasama sa dalawang tauhan niya na lumabas muna sila sa terasa. Umatras nang kaunti ang Kafir sa pag-aakalang nakita siya ng lider. Nang makalabas sa terasa, biglang naglabas ng sigarilyong pangtao ang isang tauhan ng lider. Lahat sila ay nagsindi at sinimulan ang sesiyon sa labas. Masakit sa mata at masangsang sa ilong ng Kafir ang sigarilyo ng tao kaya nag-uubo ito at nagsimulang magkusot ng mata. Dahil sa daming usok sa terasa na direktang pumupunta sa puno ng balete, hindi nakayanan ng Kafir ang pagsalo sa ibinubuga ng tatlo. Naiinis na bumaba muna ng puno ang higante kahit inaantok na siya. Kung hindi siguro nakalaro ng Kafir ang dalawang bata na pamangkin ng lider, malamang na may ginawa itong di mabuti sa lalang dahil sa pagbuga nila ng usok ng sigarilyo sa higante. Pero kahit papaano ay napasaya siya ng dalawang bata, lalo na ang mas malaki na sinasabi nilang hindi nakapagsasalita. Tiyak ang Kafir na nakikita siya nito

agabro

dahil kapag siya ang kausap, madaldal ito at napakatalino. Samantala, ang isa pang batang maliit ay sige lamang ang laro at animo'y walang nakikita kahit ang kapatid niyang panganay.

Kakaiba at pambihira ang sumunod na nagmay-ari ng palasyo. Pakiramdam ng Kafir ito na ang tunay niyang kamag-anak. Tulog kasi ito sa araw at gising sa gabi. Matabil ang bibig at walang galang sa buhay ng kapuwa lalang lalo na sa mga kababaihan. Dati itong nakatira sa malayong isla kung saan marami ring Kafir. Totoo nga ang hinuha ng Kafir na baka kamag-anak niya sa ibabaw ng lupa ang lider na ito. Maaaring may kakayahan siyang maglingkod sa kapuwa at sa bayan tulad ng sinasabi niyang nagawa sa bayang kaniyang pinagmulan. Pero kung kalinisan ng budhi ang pag-uusapan, wala siyang pagkakaiba sa mga tikbalang, batibat, bungisngis, at sigbin. Sa tuwing sisilip ang Kafir sa bawat pulong, totoong marami rin siyang nakikitang malalayong kamag-anak. Magkakamukha ang mga ito, may supa-supang sigarilyo, wika ng timog ang sinasalita, at normal lamang ang pagmumura. Hindi sila dapat marinig ng mga bata o makasalamuha man lang. Lalo na siguro ng mga batang unang nakakita sa Kafir, lalo na ang batang indio na nagtitinda ng baston at pamaypay, ang batang may dalang saranggola na umiyak nang patayin ang tatlong pari, at ang batang babaeng mahaba ang buhok at naka-mini skirt at nag-rally sa Mendiola.

Sandali pa lang sa palasyo ang bagong lider na ito at mukhang magtatagal pa siya rito. Marami na siyang binago sa bayan. Hindi lang ang mga batas at kautusan. Maging ang punong balete na tirahan ng Kafir, balak niyang ipaputol dahil pinamumugaran daw ng mga maligno. Pero ang totoo, gusto nilang palaparin ang ilog sa likod ng palasyo para madaanan ng mga barkong magpapasok ng produktong galing Tsina. Pero hindi papayag ang Kafir. Hindi na siya aalis sa puno mula ngayon. Hindi na siya bababa kahit naihi siya. At hindi siya matutulog kahit gabi at araw. Maninigarilyo siya hanggang sa mapuno ng upos ang terasa ng palasyo. Babantayan niya ang bawat kilos ng bagong lider. Hindi siya dapat magtagal sa palasyo. Marami pang gustong gawin ang Kafir pero hindi niya mapigilan ang antok dahil dalawang taon na siyang hindi natutulog simula nang dumating ang bagong may-ari ng palasyo. Kaya naman inihanda ng Kafir ang sarili sa isang mahabang pagtulog. Pero hindi niya napansin na nakatulog siya sa

isang duyan na itinali ng isang sundalo sa itaas ng balete. Dahil sa likha at kaparaanan ng taong lalang ang dinaanan ng Kafir sa kaniyang pagtulog, maaaring may magbago sa kaniyang muling paggising.

Muli, ilang buwan din siyang nakatulog at gumising. Pero ngayo'y gising na gising na ang Kafir nang umagang iyon. Madilim pa subalit natatanaw na niya sa silangan mula sa tirahang puno ang madilaw na noo ng araw. Sino na naman kaya ang bisita niya sa ibaba. Mula nang angkinin niya ang punong Balete sa tabing ilog na iyon sa di niya matandaang panahon, naging largabista na siya ng nayon. Bagama't di naman niya iniuulat sa mga katutubo o maging sa umalohokan ng lugar ang pagdating ng kung sino-sinong bisita dahil hindi siya nakikita ng mga ito, batid na rin nila ang mga nagaganap sa paligid simula nang dumami ang mga katutubo sa lupang sumilang mula sa dating puro katubigan. Nabatid na rin nila marahil ang layunin ng mga ito kung bakit sila dumatal sa nayon. Pero higit na detalyado ang alam ng Kafir na matagal na sa itaas ng puno at di na lumisan mula nang nadaig ang apoy sa pusod ng mundo. Narinig niya lahat. Nasubaybayan ang kasaysayan ng lugar hanggang sa makarating siya sa palagay niya ay makabagong mundo at muling nagbalik na hindi man lang pinanawan ng katandaan. Kung maikukuwento sana ng Kafir sa mga katutubo, na sa tuwing hihithit siya ng sigarilyong sanga ng almasiga at ibubuga mula sa ituktok ng puno ay pirming may bisitang dumarating, sana napaghandaan ng mga katutubo sa lupa ang mga dumaratal sa pampang. Sa tuwi namang bababa siya sa puno para makipaglaro sa mga bata, nagpapanakbuhan ang mga paslit na lalang na animo'y nakikita siya at nahintatakutan.

Pero nang bumaba siya mula sa punong balete matapos ang isang buwang pagkatulog sa likod ng palasyo, isang batang indio na nakakita sa maligno ang agad lumapit. Walang takot itong nagtanong kung ano ang event at bakit naka-cosplay ang nilapitan. Hindi sinagot ng higanteng maligno ang tanong na di naman talaga niya naiintindihan. Sa halip, yumuko siya at idinikit ang bibig sa tainga ng bata. May ibinulong ang Kafir sa bata. Pagkatapos ay iniabot niya ang baston, pamaypay, saranggola, at plakard

agad

na iniuwi mula sa nakaraan sabay buga ng usok sa mukha ng paslit mula sa hinithit na sigarilyong almasiga. Pinagdikit ng Kafir ang dalawa niyang palad at inilagay ito sa dibdib na animo'y lubos ang pasasalamat. Iligtas mo ang inyong isla sa paparating na bagong mananakop, bulong ng Kafir. At unti-unti itong umatras papalayo at di na muling bumalik sa punong sinilangan at pinaglahuan ng iba pang higanteng maligno sa mundo.

*Kafir - ito ang pinagbatayan ng salitang kapre sa Pilipinas. Isa itong maitim na higante sa mga kuwentong bayan at karaniwang nakikitang nakaupo sa itaas ng puno ng balete habang nananabako. Nakapagbabago ito ng laki at anyo na kadalasa'y hayop tulad ng kabayo. Ang salitang kafir ay sinasabing dala ng mga mangangalakal na Arabe bago pa dumating ang mga Espanyol, na ang ibig sabihin ay isang taong hindi naniniwala sa sa Islam, o mula rin sa salitang kafari, multo ng isang pinatay na Negro.